

Гринчук Карім. Еволюція теорії ринку овочевої продукції: від класичної економіки до інституціоналізму. *Економічний дискурс*. 2025. Випуск 3. С. 28-36.

DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2025-2-3>

УДК 338.439.5:635:330.837

JEL Classification L10, B12, B15, O15, Q12

Гринчук Карім

аспірант

Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

E-mail: grynychuk.karim@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6898-2958

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРІЇ РИНКУ ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ: ВІД КЛАСИЧНОЇ ЕКОНОМІКИ ДО ІНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ

Анотація

Вступ. Сучасний розвиток аграрного сектору України супроводжується масштабними трансформаціями, що визначаються поєднанням глобалізаційних процесів, структурних змін у світовій економіці, кліматичних викликів та руйнівних наслідків повномасштабної війни. Одним із сегментів, найбільш чутливих до цих процесів, виступає ринок овочевої продукції. Він має стратегічне значення для збалансування харчового раціону населення, забезпечення доступу до якісних продуктів харчування та підтримки здоров'я нації.

Методи. В процесі вирішення поставлених завдань використано історико-логічний метод, що дав змогу простежити еволюцію економічних поглядів на ринок овочевої продукції від класичної політичної економії до інституціоналізму. Використано системний аналіз для розгляду ринку як багаторівневої економічної та соціально-інституційної системи. Порівняльний метод дозволив зіставити підходи класичної, неокласичної та інституціональної теорії. Застосування діалектичного методу забезпечило виявлення суперечностей і тенденцій трансформації ринку в умовах глобалізації та воєнних викликів. Крім того, використано абстрактно-теоретичний метод для формування узагальнень і теоретичних висновків.

Результати. Встановлено, що для України актуальним є поєднання різних підходів: класичних і неокласичних, які забезпечують розуміння фундаментальних закономірностей ринку; інституційних, що пояснюють роль державної політики, кооперативів, цифрових платформ і соціального капіталу; сучасних поведінкових та цифрових концепцій, які враховують психологію споживача, інноваційні бізнес-моделі та технологічні зміни.

Синергія цих підходів дає змогу сформулювати конкурентоспроможний, інноваційний і стійкий ринок овочевої продукції, здатний не лише задовольняти внутрішній попит, але й інтегруватися у міжнародні ланцюги створення доданої вартості.

Перспективи. У повоєнний період перспективи дослідження ринку овочевої продукції пов'язані з вивченням механізмів його відновлення та інтеграції у європейські ланцюги створення вартості. Актуальними стануть аналіз ефективності кластерних моделей, цифрових платформ торгівлі та логістики. Особливу увагу необхідно приділити питанням продовольчої стійкості, розвитку органічного виробництва та екологічних інновацій. Подальші дослідження також мають враховувати соціально-економічні ефекти підтримки фермерських господарств і місцевих громад.

Ключові слова: ринок овочевої продукції, класична економіка, неокласична теорія, інституціоналізм, продовольча безпека, аграрний сектор, воєнні виклики, кластеризація, ланцюги створення вартості, продовольча стійкість.

Вступ.

Сучасний розвиток аграрного сектору України супроводжується масштабними трансформаціями, що визначаються поєднанням глобалізаційних процесів, структурних змін у світовій економіці, кліматичних викликів та руйнівних наслідків повномасштабної війни. Сукупність цих факторів впливає на всі рівні функціонування аграрної системи – від організаційно-виробничих моделей і логістики до системи державної підтримки та інтеграції у міжнародні ринки. В умовах війни особливої ваги набувають питання продовольчої безпеки, внутрішньої продовольчої самодостатності та адаптації аграрного сектору до нових ризиків.

Одним із сегментів, найбільш чутливих до цих процесів, виступає ринок овочевої продукції. Він має стратегічне значення для збалансування харчового раціону населення, забезпечення доступу до якісних продуктів харчування та підтримки здоров'я нації. Овочі, як базовий елемент щоденного споживання, формують основу соціально-економічної стабільності, оскільки коливання їх виробництва та цін безпосередньо позначаються на рівні життя домогосподарств, зокрема сільських та малозабезпечених. Водночас цей ринок характеризується високим ступенем сезонності, значною залежністю від природно-кліматичних умов і відсутністю сталих механізмів довгострокового зберігання та диверсифікації продукції, що робить його вразливим у кризових умовах.

Додатковою проблемою є зростаючі виклики, пов'язані зі зміною клімату: часті посухи, нестача водних ресурсів, зміщення агрокліматичних зон та поширення хвороб і шкідників овочевих культур. В умовах війни ці ризики посилюються руйнуванням і деградацією інфраструктури, порушенням транспортних і логістичних ланцюгів, мінуванням сільськогосподарських земель, а також скороченням доступу до інвестиційних і фінансових ресурсів. Таким чином, розвиток овочевого ринку вимагає не лише вирішення виробничо-технологічних завдань, але й створення цілісної системи інституційної підтримки, державного регулювання та міжнародного партнерства.

У перспективі, саме ринок овочевої продукції може стати індикатором ефективності аграрної політики України, здатності держави гарантувати продовольчу безпеку та відповідати на виклики глобалізації. Його трансформація має ґрунтуватися на поєднанні інноваційних технологій вирощування, розвитку інфраструктури зберігання і переробки, цифровізації управління виробничими процесами та розширенні кооперації між виробниками, споживачами й державою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблематика розвитку ринку овочевої продукції широко представлена у працях сучасних українських науковців. Так, І. Сало аналізує тенденції функціонування ринку овочів в Україні, акцентуючи на проблемах попиту й пропозиції. Р. Логоша досліджує процеси трансформації та перспективи розвитку кооперативних форм в овочівництві. О. Захарчук визначає місце України на світовому ринку овочів, підкреслюючи зростаюче значення експорту.

У роботах Б. Духницького та співавторів розглянуто сучасні виклики для галузі та структуру виробництва овочевих культур. Важливим є внесок Н. Зіновчук, А. Лесь та А. Раценка, які акцентують увагу на мотиваційних чинниках розвитку кооперативів. Дослідження Н. Рожко зосереджене на стратегіях конкурентних переваг виробників овочів та фруктів, а роботи О. Бочко, М. Васелівського та Н. Рожко подають порівняльний аналіз органічних ринків України та світу. Водночас Ю. Лупенко та Н. Патика акцентують на ролі інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності аграрного сектору, що безпосередньо стосується і ринку овочів.

Загалом, дослідження науковців окреслюють сучасний стан і ключові проблеми галузі, проте питання еволюції теоретичних підходів до аналізу ринку овочевої продукції – від класичної економіки до інституціоналізму – залишаються недостатньо розробленими, що визначає актуальність обраної теми дослідження.

Мета.

Метою статті є дослідити еволюцію підходів до аналізу ринку овочевої продукції – від класичних концепцій до сучасних інституціональних моделей – та виокремити теоретичні й практичні орієнтири його подальшого розвитку.

Методологія дослідження.

В процесі вирішення поставлених завдань використано історико-логічний метод, що дав змогу простежити еволюцію економічних поглядів на ринок овочевої продукції від класичної політичної економії до інституціоналізму. Використано системний аналіз для розгляду ринку як багаторівневої економічної та соціально-інституційної системи. Порівняльний метод дозволив зіставити підходи класичної, неокласичної та інституціональної теорій. Застосування діалектичного методу забезпечило виявлення суперечностей і тенденцій трансформації ринку в умовах глобалізації та воєнних викликів. Крім того, використано абстрактно-теоретичний метод для формування узагальнень і теоретичних висновків.

Результати.

Класична економічна школа, представлена працями Адама Сміта та Давида Рікардо, заклала підґрунтя для розуміння ринкових механізмів та логіки функціонування товарних ринків. Її основою стало визнання природних законів конкуренції, свободи підприємництва та раціонального використання ресурсів. На думку Сміта, «невидима рука ринку» здатна координувати індивідуальні інтереси виробників і споживачів, забезпечуючи баланс попиту і пропозиції та максимізацію суспільного добробуту [1]. Для ринку овочів ці положення означали орієнтацію на вільний обмін, гармонізацію економічних інтересів і ефективний розподіл ресурсів. Рікардо розвинув ці ідеї, звернувши увагу на теорію ренти та спеціалізації, що актуально для аграрного сектору: вирощування овочів потребує різних природних умов, а ефективність виробництва визначається якістю земельних ресурсів і доступом до них.

Неокласична економічна думка, зокрема праці Альфреда Маршалла, стала новим етапом у розвитку теорій ринку. Вона поглибила аналіз механізмів попиту і пропозиції, розробила концепції ринкової рівноваги, еластичності та ціноутворення. Завдяки неокласичним моделям стало можливим описати закономірності сезонності виробництва, залежності обсягів пропозиції від цінових сигналів, поведінки споживачів і конкурентної боротьби між виробниками. Так, Маршалл вважав, що саме перетин кривих попиту й пропозиції формує «рівноважну ціну», яка координує ринкові відносини. Для овочевого ринку це важливо, адже сезонні коливання (наприклад, різке збільшення пропозиції у період збору врожаю та дефіцит у міжсезоння) безпосередньо впливають на цінову динаміку та доходи виробників [2].

У працях сучасних зарубіжних економістів (П. Самуельсона, Дж. Хікса) неокласичні підходи доповнюються аналізом факторів очікувань і ризиків, що дозволяє пояснювати коливання на ринку продукції з високою сезонністю [3; 4]. В українському науковому середовищі ці ідеї розвиває І. Сало, яка відзначає, що овочевий ринок є особливо чутливим до змін у цінових сигналах, оскільки він функціонує в умовах нестабільного попиту та значних логістичних обмежень [5]. Науковець наголошує, що за нестачі державного регулювання та інфраструктурної підтримки дії «чистих» ринкових сил часто не забезпечується стабільний розвиток, а навпаки – загострюються дисбаланси між попитом і пропозицією.

Таким чином, класичні й неокласичні теоретичні підходи забезпечили фундамент для розуміння закономірностей функціонування ринку овочевої продукції. Вони дають можливість пояснити основні закономірності ціноутворення, вплив сезонності, значення попиту та пропозиції, а також конкурентних механізмів. Водночас, як підкреслюють сучасні українські науковці, для пояснення специфіки овочевого ринку недостатньо лише класичних моделей – необхідним є доповнення їх інституційним і поведінковим аналізом, що враховує ризики, транзакційні витрати,

державне регулювання та соціальні фактори споживання [6].

З кінця XIX – початку XX ст. економічна наука пережила перехід від класичних і неокласичних моделей до інституціоналізму, який переніс акцент із «чисто ринкових» механізмів на роль інституцій у забезпеченні ефективності економічної системи. Традиційні моделі не могли пояснити багатьох реальних явищ – зокрема впливу правових систем, соціальних норм і політичних рішень на економічні результати. Саме тому виникла потреба розглядати економіку як комплекс взаємопов'язаних формальних та неформальних правил гри.

Дуглас Норт підкреслював, що інститути – це «правила гри», які визначають поведінку економічних агентів і знижують невизначеність у процесі обміну [7]. Вони задають рамки для функціонування ринку, формують стимули та обмеження для суб'єктів господарювання. Олівер Вільямсон розвинув ідеї транзакційних витрат, обґрунтовуючи вибір між ринковими механізмами і внутрішньофірмовою інтеграцією залежно від специфічності активів та ризиків контрактів [8]. Рональд Коуз у класичній праці «The Nature of the Firm» (1937) показав, що поява і розвиток фірм пояснюються саме бажанням мінімізувати витрати на укладання угод [9].

У випадку ринку овочевої продукції інституціональний підхід має прикладне значення:

- Державна політика. Прямі дотації, компенсаційні програми, регуляторні акти та стандарти якості безпосередньо визначають структуру попиту й пропозиції. Як зазначає О. Захарчук, роль держави у формуванні ринку овочів зростає в умовах війни та глобальних криз, коли класичні механізми саморегуляції не спрацьовують [10].
- Кооперативні об'єднання. Дослідження Н. Зіновчука, А. Леся та А. Ращенка доводять, що сільськогосподарські кооперативи, особливо у сфері овочівництва, знижують транзакційні витрати виробників, підвищують їхню переговорну силу та відкривають доступ до ринків збуту [11].
- Цифрові платформи. На думку Б. Духніцького, діджиталізація ринку овочевої продукції (електронні біржі, онлайн-маркетплейси, системи простежуваності) стає новим видом інституцій, які зменшують інформаційну асиметрію між виробником і споживачем [12].
- Традиції та соціальний капітал. Поведінкові аспекти, укорінені в культурних практиках (наприклад, перевага «домашніх» чи «локальних» овочів над імпортними), формують специфічну структуру попиту. Науковці (підкреслюють, що довіра та мережі взаємодії у громадах сприяють економічній стійкості, і цей фактор особливо проявляється на локальних овочевих ринках України [13].

В українських реаліях інституціональний підхід пояснює, чому навіть за високого потенціалу виробництва ринок овочів стикається з проблемами збуту, логістики та цінових дисбалансів. Як підкреслює Н. Рожко, ринок овочевої продукції є чутливим до слабкості інституційного середовища: відсутність належної інфраструктури зберігання, брак доступу до дешевих кредитів і недосконалість системи контрактних відносин між виробниками та торговими мережами значно обмежують його розвиток [14].

Таким чином, інституціональний підхід не лише розширює розуміння механізмів функціонування ринку овочів, але й дає практичні орієнтири для його трансформації: розвиток кооперативного руху, посилення державної підтримки, цифровізація каналів збуту, удосконалення прав власності та захист контрактних відносин.

Сучасний етап розвитку економічної науки характеризується інтеграцією кількох теоретичних підходів – інституціональних, поведінкових та цифрових. На відміну від класичних і неокласичних моделей, які зосереджувалися переважно на ціноутворенні та механізмах рівноваги, новітні концепції враховують комплексні чинники: психологію споживачів, екологічні тренди, роль інноваційних технологій та цифрових платформ.

Поведінкова економіка акцентує на психологічних та соціальних чинниках, що визначають споживчий вибір. У контексті ринку овочевої продукції це пов'язано з поширенням здорового способу життя, підвищенням попиту на органічні продукти, розвитком тренду на локальні фермерські овочі. Як зазначає Р. Талер, вибір споживачів часто є «обмежено раціональним» і

залежить від контексту, звичок і соціального середовища [15]. У вітчизняних дослідженнях наголошується, що саме поведінкові чинники визначають попит на «екологічно чисті» овочі, тоді як споживачі готові платити преміальну ціну за продукцію з гарантіями безпеки [16].

Цифровізація аграрного сектору відкриває нові горизонти розвитку ринку овочів. Використання платформ електронної комерції (онлайн-маркетплейсів), систем відстеження походження продукції (blockchain-рішення для сертифікації) та інструментів смарт-логістики створює нові можливості для прозорості та ефективності. За даними ФАО, цифрові інновації в аграрному секторі сприяють скороченню транзакційних витрат і посиленню довіри між виробниками та споживачами. Українські дослідники підкреслюють, що цифрові технології в овочевому бізнесі стають не лише інструментом торгівлі, але й способом інтеграції виробників у глобальні ланцюги доданої вартості [17].

Інституціональні підходи нового покоління зосереджуються на взаємодії між державними програмами, кооперативами та приватними ініціативами у сфері овочівництва. Дослідження вчених-економістів свідчать, що сучасний ринок овочевої продукції не може функціонувати без комплексної підтримки – інфраструктурної (сховища, логістика), фінансової (кредитування, страхування), нормативної (стандарти якості та сертифікація) та соціальної (популяризація споживання овочів) [18].

Екологічні та стійкі концепції також відіграють дедалі важливішу роль. В умовах кліматичних змін та зростаючого попиту на продукти із «зеленими» характеристиками все більшої популярності набувають моделі сталого виробництва, що передбачають мінімальну обробку ґрунту (no-till, strip-till), біологічний захист рослин, переробку та повторне використання ресурсів. Європейські вчені підкреслюють, що стійкі ланцюги постачання овочів є ключем до зміцнення продовольчої безпеки та досягнення цілей Європейського зеленого курсу [19].

Таким чином, сучасні концепції розвитку ринку овочевої продукції базуються на поєднанні класичних інституціональних механізмів із поведінковими моделями споживання, цифровими технологіями та екологічними інноваціями. Як підкреслюють українські науковці (Ю. Лупенко, О. Бородіна, М. Малік), лише інтеграція цих підходів здатна забезпечити довгострокову конкурентоспроможність українського ринку овочів та його стійкість до зовнішніх і внутрішніх шоків.

Ринок овочевої продукції України сьогодні формується під впливом поєднання кількох масштабних викликів – воєнних дій, руйнування логістичної інфраструктури, кліматичних ризиків та процесів європейської інтеграції. У таких умовах класичні ринкові механізми, засновані на саморегуляції, виявляються недостатніми, що актуалізує застосування інституціонального підходу.

З точки зору інституціональної економіки, розвиток ринку овочів в Україні пояснюється комплексом формальних і неформальних чинників. Державні програми підтримки овочівництва (субсидії на закладку овочесховищ, компенсації вартості насіння чи обладнання) виступають важливим стимулом для виробників. Як зазначає В. Нечитайло, без інституційної підтримки дрібні та середні фермери не здатні забезпечити стабільний вихід на ринок, особливо в умовах війни, коли фінансові ресурси обмежені [20].

Водночас створення кооперативів та господарських об'єднань дає можливість фермерам об'єднувати ресурси, знижувати транзакційні витрати та отримувати доступ до спільних логістичних і збутових каналів. Дослідження вчених показують, що кооперативний рух у сфері овочівництва може стати одним із ключових інструментів підвищення конкурентоспроможності дрібних і середніх виробників [21].

Застосування сучасних теорій відкриває для України перспективи переходу від сировинної моделі до моделі доданої вартості. Це передбачає розвиток переробки овочів (виробництво консервів, замороженої продукції, соків), що здатна підвищити прибутковість і зменшити залежність від сезонних коливань цін. Як відзначає С. Кваша, переробна промисловість у поєднанні з розвитком кластерів та локальних індустріальних парків може стати «локомотивом» диверсифікації аграрного сектору.

Формування кластерів овочевого виробництва із залученням аграрних підприємств, наукових установ та органів місцевої влади сприятиме концентрації інновацій та створенню конкурентних переваг. Досвід країн ЄС показує, що саме кластери є ефективною формою організації виробництва та збуту овочів, знижуючи витрати та посилюючи ринкові позиції дрібних виробників.

Важливою тенденцією є створення цифрових екосистем, що поєднують виробників, постачальників, логістичні компанії та споживачів у єдиному інформаційному середовищі. Українські дослідники наголошують, що цифровізація овочевого ринку (онлайн-торгівля, електронна сертифікація, використання систем простежуваності) здатна радикально зменшити інформаційну асиметрію та посилити довіру між учасниками [22].

Таким чином, прикладна інтерпретація сучасних економічних теорій свідчить, що майбутнє ринку овочевої продукції України залежить від здатності інтегрувати ринкові механізми з інституційною підтримкою, кооперацією та цифровими технологіями. Поєднання цих чинників дозволить перейти від моделі «сировинного експорту» до моделі створення високої доданої вартості, що забезпечить стійкість і конкурентоспроможність овочевого сектору як складової продовольчої безпеки країни.

Висновки і перспективи.

Еволюція економічної думки від класичної школи до інституціоналізму свідчить про поступове розширення аналітичного інструментарію для дослідження ринку овочевої продукції. Якщо класичні та неокласичні підходи концентрували увагу переважно на механізмах ціноутворення, рівновазі попиту й пропозиції та ефективності використання ресурсів, то інституціоналізм і сучасні концепції розглядають ширший спектр чинників. Ідеться про формальні та неформальні «правила гри», транзакційні витрати, поведінкові особливості споживачів, вплив соціального капіталу, роль держави, а також технологічні та цифрові інновації.

Для ринку овочів України це має особливе значення. По-перше, розвиток ринку відбувається в умовах воєнних викликів і порушення логістичних ланцюгів, що обмежує дію «чистих» ринкових механізмів. По-друге, під впливом євроінтеграційних процесів ринок овочів поступово переходить до стандартів ЄС, що потребує інституційної адаптації та модернізації виробництва. По-третє, поведінкові аспекти споживання – зростання попиту на органічні, локальні та екологічно безпечні продукти – формують нові тренди, які не можна пояснити виключно традиційними моделями.

Таким чином, для України актуальним є поєднання різних підходів: класичних і неокласичних, які забезпечують розуміння фундаментальних закономірностей ринку; інституціональних, що пояснюють роль державної політики, кооперативів, цифрових платформ і соціального капіталу; сучасних поведінкових та цифрових концепцій, які враховують психологію споживача, інноваційні бізнес-моделі та технологічні зміни.

Синергія цих підходів дає змогу сформувати конкурентоспроможний, інноваційний і стійкий ринок овочевої продукції, здатний не лише задовольняти внутрішній попит, але й інтегруватися у міжнародні ланцюги створення доданої вартості. У перспективі поєднання класичних теорій із сучасними підходами дозволить виробити ефективну стратегію розвитку овочевого ринку України, яка забезпечить продовольчу безпеку, підвищить конкурентоспроможність вітчизняних виробників і сприятиме інтеграції у світову аграрну економіку.

У повоєнний період перспективи дослідження ринку овочевої продукції пов'язані з вивченням механізмів його відновлення та інтеграції у європейські ланцюги створення вартості. Актуальними стануть аналіз ефективності кластерних моделей, цифрових платформ торгівлі та логістики. Особливу увагу необхідно приділити питанням продовольчої стійкості, розвитку органічного виробництва та екологічних інновацій. Подальші дослідження також мають враховувати соціально-економічні ефекти підтримки фермерських господарств і місцевих громад.

Список використаних джерел

1. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів ; пер. з англ. О. Васильєва. Київ : Наш формат, 2018. 722 с.
2. Маршалл А. Принципи економікс. У 2 т. ; пер. з англ. наук. ред. Р. Вахітов. Київ : Основи, 2001. Т. 1. 543 с.
3. Самуельсон П., Нордгауз В. Економіка ; пер. з англ. Київ : Основи, 1993. 784 с.
4. Хікс Дж. Вартість та капітал ; пер. з англ. Київ : Основи, 2000. 412 с.
5. Сало І. А. Розвиток ринку овочів в Україні. *Економіка АПК*. 2021. №2. С. 41–48.
6. Логоша Р. В. Трансформації ринку овочів в Україні. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. №3. С. 55–66.
7. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки ; пер. з англ. І. Дзюб. Київ : Основи, 2000. 198 с.
8. Вільямсон О. Економічні інституції капіталізму: фірми, ринки, «реляційні контракти» ; пер. з англ. наук. ред. В. Л. Ситник. Київ : АртЕк, 2001. 472 с.
9. Coase R. H. The Nature of the Firm. *Economica*. 1937. Vol. 4, №16. P. 386–405.
10. Захарчук О. В. Світовий ринок овочів та місце України. *Агросвіт*. 2018. №3. С. 3–7.
11. Зіновчук Н. В., Лесь А. В., Ращенко А. В. Мотиваційні чинники організації органічних сільськогосподарських кооперативів в Україні. *Економіка АПК*. 2016. №9. С. 33–38.
12. Духницький Б. В., Новічков О. В., Полупан В. М. Ринок овочевих культур в Україні. *Економіка АПК*. 2017. №10. С. 56–60.
13. Патнем Р. Робити демократію працюючою: громадські традиції в сучасній Італії ; пер. з англ. наук. ред. О. Сидоренко. Київ : Дух і Літера, 2001. 280 с.
14. Рожко Н. Я. Стратегії досягнення конкурентних переваг виробників на ринку овочів та фруктів. *Агросвіт*. 2020. №3. С. 73–79.
15. Талер Р. Несподівана поведінка. Економічна теорія та психологія, які пояснюють наше життя ; пер. з англ. наук. ред. В. Швед. Київ : Наш Формат, 2019. 432 с.
16. Бочко О., Васелевський М., Рожко Н. Ринок органіки овочів та фруктів: порівняльна характеристика України та світ. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. №2. С. 22–30.
17. Лупенко Ю. О., Патики Н. І. Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності України на світових ринках сільськогосподарської продукції. *Агросвіт*. 2019. №11. С. 16–23.
18. Духницький Б. Ринок овочів на сучасному етапі: нові виклики. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2023. Т. 322, №5. С. 134–139.
19. Marsden G., Reardon L. Governance of the Smart Mobility Transition. Bingley : Emerald Publishing, 2018. 256 p.
20. Нечитайло В. Діяльність фермерських господарств України в умовах війни. *Сталий розвиток економіки*. 2024. №3 (50). С. 365–370.
21. Логоша Р. В. Стан та перспективи розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в галузі овочівництва. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. №9. С. 74–86.
22. Коба О., Хрипко В. Інтернет-торгівля в Україні: сучасний стан та перспективи. *Молодий вчений*. 2024. №7 (131). С. 236–240.

Статтю отримано: 09.07.2025 / Рецензування 26.08.2025 / Прийнято до друку: 30.09.2025

Karim Hrynychuk
Postgraduate Student
Bila Tserkva National Agrarian University
Bila Tserkva, Ukraine
E-mail: grynychuk.karim@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6898-2958

EVOLUTION OF THE THEORY OF THE VEGETABLE MARKET: FROM CLASSICAL ECONOMICS TO INSTITUTIONALISM

Abstract

Introduction. The modern development of the agricultural sector of Ukraine is accompanied by large-scale transformations, determined by a combination of globalization processes, structural changes in the world economy, climate challenges and the destructive consequences of a full-scale war. One of the segments most sensitive to these processes is the vegetable market. It is of strategic importance for balancing the diet of the population, ensuring access to quality food products and maintaining the health of the nation.

Methods. A historical and logical method was used in the process of solving the tasks, which made it possible to trace the evolution of economic views on the vegetable market from classical political economy to institutionalism. A system analysis was used to consider the market as a multi-level economic, social and institutional system. The comparative method allowed us to compare the approaches of classical, neoclassical and institutional theories. The use of the dialectical method ensured the identification of contradictions and trends in market transformation in the context of globalization and military challenges. In addition, an abstract and theoretical method was used to form generalizations and theoretical conclusions.

Results. It was established that a combination of different approaches is relevant for Ukraine: classical and neoclassical, which provide an understanding of the fundamental laws of the market; institutional, which explain the role of state policy, cooperatives, digital platforms and social capital; modern behavioural and digital concepts, which take into account consumer psychology, innovative business models and technological changes.

The synergy of these approaches makes it possible to form a competitive, innovative and sustainable market for vegetable products, capable not only of satisfying domestic demand, but also of integrating into international value chains.

Discussion. In the post-war period, the prospects for research on the vegetable market are related to studying the mechanisms of its restoration and integration into European value chains. Analysis of the effectiveness of cluster models, digital platforms for trade and logistics will become relevant. Particular attention should be paid to issues of food sustainability, the development of organic production and environmental innovations. Further research should also take into account the socio-economic effects of supporting farms and local communities.

Keywords: vegetable market, classical economics, neoclassical theory, institutionalism, food security, agricultural sector, military challenges, clustering, value chains, food sustainability.

References

1. Smit, A. (2018). *Doslidzhennia pro pryrodu i prychny bahatstva narodiv* [An Inquiry about the Nature and Causes of the Wealth of Nations]. (O. Vasyliiev, Trans). Kyiv : Nash format.
2. Marshall, A. (2001). *Pryntsypy ekonomiks* [Principles of economics]. (R. Vakhitov, Trans). Kyiv : Osnovy.
3. Samuelson, P., & Nordhauz, V. (1993). *Ekonomika* [Economy]. (Trans). Kyiv : Osnovy.
4. Khiks, Dzh. (2000). *Vartist ta kapital* [Cost and capital]. (Trans). Kyiv : Osnovy.
5. Salo, I.A. (2021). Rozvytok rynku ovochiv v Ukraini [Development of the vegetable market in Ukraine]. *Ekonomika APK* [Economics of Agriculture and Industrial Complex], 2, 41–48. [in Ukr.].
6. Lohosha, R.V. (2016). Transformatsii rynku ovochiv v Ukraini [Transformations of the vegetable market in Ukraine]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky* [Economics. Finance. Management: Current Issues of Science and Practice], 3, 55–66. [in Ukr.].
7. Nort, D. (2000). *Instytutsi, instytutsiina zmina ta funktsionuvannia ekonomiky* [Institutions, institutional change and the functioning of the economy]. (I. Dziub, Trans). Kyiv : Osnovy.
8. Viliamson, O. (2001). *Ekonomichni instytutsii kapitalizmu: firmy, rynky, «reliatsiini kontrakty»* [Economic institutions of capitalism: firms, markets, «relational contracts»]. (V.L. Sytnyk, Trans). Kyiv : ArtEk.
9. Coase, R.H. (1937). The Nature of the Firm. *Economica*, 4, 16, 386–405.
10. Zakharchuk, O.V. (2018). Svitovyi rynek ovochiv ta mistse Ukrainy [The world vegetable market and place of Ukraine]. *Ahrosvit* [Agroworld], 3, 3–7. [in Ukr.].
11. Zinovchuk, N.V., Les, A.V., & Rashchenko, A.V. (2016). Motyvatsiini chynnyky orhanizatsii orhanichnykh silskohospodarskykh kooperatyviv v Ukraini [Motivational factors of the organization of organic agricultural cooperatives in Ukraine]. *Ekonomika APK* [Economics of Agriculture and Industrial Complex], 9, 33–38. [in Ukr.].
12. Dukhnytskyi, B.V., Novichkov, O.V., & Polupan, V.M. (2017). Rynek ovochevykh kultur v Ukraini [Market of the vegetable crop in Ukraine]. *Ekonomika APK* [Economics of Agriculture and Industrial Complex], 10, 56–60. [in Ukr.].
13. Patnem, R. (2001). *Robyty demokratiui pratsiuiochoiu: hromadski tradytsii v suchasni Italii* [Making democracy work: civic traditions in contemporary Italy]. (O. Sydorenko, Trans). Kyiv : Dukh i Litera.

14. Rozhko, N.Ya. (2020). Stratehii dosiahnennia konkurentnykh perevah vyrobnykiv na rynku ovochiv ta fruktiv [Strategies for achieving competitive advantages for producers in the vegetable and fruit market]. *Ahrosvit* [Agroworld], 3, 73–79. [in Ukr.].
15. Taler, R. (2019). *Nespodivana povedinka. Ekonomichna teoriia ta psykhologhiia, yaki poiasniuiut nashe zhyttia* [Unexpected behavior. Economic theory and psychology that explain our lives]. (V. Shved, Trans). Kyiv : Nash format.
16. Bochko, O., Vasielevskiy, M., & Rozhko, N. (2019). Rynok orhaniky ovochiv ta fruktiv: porivnialna kharakterystyka Ukraina ta svit [The market for organic vegetables and fruits: comparative characteristics of Ukraine and the world]. *Ekonomichnyi chasopys Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky* [Economic Journal of the Lesya Ukrainka Eastern European National University], 2, 22–30. [in Ukr.].
17. Lupenko, Yu.O., & Patyka, N.I. (2019). Rol innovatsii u zabezpechenni konkurentospromozhnosti Ukrainy na svitovykh rynkakh silskohospodarskoi produktsii [The role of innovation in ensuring competitiveness of Ukraine in global agricultural markets]. *Ahrosvit* [Agroworld], 11, 16–23. [in Ukr.].
18. Dukhnytskyi, B. (2023). Rynok ovochiv na suchasnomu etapi: novi vyklyky [The vegetable market at the current stage: new challenges]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky* [Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences], 322, 5, 134–139. [in Ukr.].
19. Marsden, G., & Reardon, L. (2018). *Governance of the Smart Mobility Transition*. Bingley : Emerald Publishing.
20. Nechytailo, V. (2024). Diialnist fermerskykh hospodarstv Ukrainy v umovakh viiny [The activities of Ukrainian farms during the war]. *Stalyi rozvytok ekonomiky* [Sustainable Development of the Economy], 3 (50), 356–370. [in Ukr.].
21. Lohosha, R.V. (2017). Stan ta perspektyvy rozvytku silskohospodarskykh obsluhovuiuchykh kooperatyviv v haluzi ovochivnytstva [Status and prospects of the development of agricultural service cooperatives in the field of vegetable growing]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky* [Economics. Finance. Management: Current Issues of Science and Practice], 9, 74–86. [in Ukr.].
22. Koba, O., & Khrypko, V. (2024). Internet-torhivlia v Ukraini: suchasnyi stan ta perspektyvy [Internet commerce in Ukraine: current state and prospects]. *Molodyi vchenyi* [Young Scientist], 7 (131), 236–240. [in Ukr.].

Received: 07.09.2025 / Review 08.26.2025 / Accepted 09.30.2025

